

Brezilya'nın Soldan Aşırı Sağa Savrulma Hikâyesi

Yusuf ÇINAR*

Latin Amerika'nın istikrarsız siyasi geçmişine rağmen Brezilya oturmuş demokratik siyasi geleneği ile nispeten bölge ülkelerinden ayrılmaktadır. 10 ülke ile yaklaşık 17.000 km sınırı bulunan ve 210 milyon nüfusu ile Brezilya barışçıl bir ülke olarak bilinmektedir. Brezilya'nın başkanlık seçimleri neredeyse son üç dönemdir popülist söylemler etrafında şekillenmektedir. İşçi Partisi adayı Luiz Inacio 'Lula' da Silva 87% oy ile başkanlığa seçilmiş, 8 yıl başkanlık yapmıştır. Başkanlığı kazanırsa adalet getireceğini ve gelir eşitsizliğine son vereceğini belirten Silva yolsuzluk yapmaktan 12 yıl hapis cezası almıştır. Dolayısıyla Silva'nın seçimlere girmesi mümkün olmamıştır. 28 Ekim 2018 tarihinde yapılan seçimleri Sosyal-Liberal Parti'nin adayı Jair Bolsonaro, oyların % 55,2'sini alarak kazanmıştır. Bu seçimi kazanan Bolsonaro, 63 yaşında Sao Paulo doğumlu eski bir askerdir. Bolsonaro tipik bir aşırı sağ aday konumundadır. Halkın yaşadığı her sorun için basit ve popülist çözümler ortaya koyabilmektedir. Onun önerileri arasında suçluları daha ağır şekilde cezalandırmak, hapis cezalarında arttırılması bulunmaktadır. Okulların militarizasyonu ve yeni bir ceza kanunu reformu vaatleri arasındadır. Seçmenlerine bu politikaların Brezilya'daki güvenlik kaosunu çözeceğini belirtmiştir. Bolsonaro seçim çalışmalarında son yıllarda yaşanan yolsuzluk skandallarının hiçbi-

rinde ismi yer almayan tek onurlu aday olarak kendini tanıtmıştır. Son olarak, seçimlerde geleneksel değerlerin bayrağını öne çıkarmıştır. Örneğin otorite, aile ve iş konularını propagandalarında öne çıkararak halkın kutsal değerler etrafında bir araya gelmesinin önemine değinmiştir.¹ Bolsonaro, Brezilya ekonomisinin küçülmesini seçim stratejisinin en önemli noktası olarak ele almıştır. Brezilya halkının yumuşak karnı olarak nitelendirilebileceğimiz ekonomi seçimlerin sonucuna önemli derecede etki yapmıştır.

Brezilya Ekonomisinin Seçim Sürecine Etkisi

Bolsonaro'nun seçimlerde avantajlı konuma gelmesini sağlayan ana unsurların başında Brezilya ekonomisinin daralması gelmektedir. 2015-2016 yılları arasında Brezilya ekonomisi %3.5 küçülmüş, 2.6 milyon kişi işini kaybetmiştir. Bunun

*Dr. Öğretim Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

1 Esther Solano Gallego, The Brazilian elections, 4 October 2018, s. 3.

yanında yolsuzluk skandallarının patlak vermesi sebebiyle halkın siyasilere güveni azalmıştır. Tüm bu gelişmeler yaşanırken Bolsonaro İlerici Parti'den (Progressive Party, PS) ayrılmış ve Sosyal-Liberal Parti'den (Social Liberal Party, SLP) aday olmuştur. Fakat seçimlerde Bolsonaro diğer adaylara nazaran kendisinin hiçbir yolsuzluk soruşturmasına uğramadığını iddia etmiştir. Bolsonaro kendisini seçim meydanlarında elitlere ve yolsuzluklara karşı mücadele edecek yegâne kişi olarak lanse etmesine karşın söylem ve pratikleri arasında paralelliğin olup olmadığı tartışılabilir. Bolsonaro PS'den 1990 yılında kongre üyesi seçilmiştir. PS, 2014 yılında Brezilya tarihinin en büyük yolsuzluk operasyonu (car wash operation) ile karşı karşıya kalmıştır. Bolsonaro'nun sosyal tabanını oluşturan kesim ise 2003-2011 yılları arası ekonomik gelişmeden gelirlerini arttırarak çıkan yeni orta sınıftır. 2015-2016 yılları arasında Brezilya ekonomisinin küçülmesi neticesinde sosyal statülerini kaybedecekleri korkusuna kapılarak kendilerine destek verecek bir siyasi lider arayışına yönelmişlerdir. Başka bir ifade ile Brezilya'nın yeni orta sınıfı konumunu sağlamlaştırmak için seçimde Bolsonaro'yu desteklemiştir. Bolsonaro sosyal güvenlik konusunda halkın daha iyi seviyede imkânlardan yararlanacağını vaat etmiştir. Bolsonaro'nun diğer vaatlerinde olduğu gibi sosyal güvenlik vaadi de sonuç odaklıdır. Seçim meydanlarında Bolsonaro vaatlerini nasıl gerçekleştirileceğine dair yol ve yöntemler yerine halkın sonuçlara odaklanmasını sağlamıştır. Görünen o ki bu strateji işe yaramıştır.

Bolsonaro'nun Sosyal Medya Stratejisi

Popülizm; milliyetçilik, sosyalizm ve liberalizm gibi halkı kutuplaştıran ince nüanslı bir ideolojidir. Popülist söylemlerin başında elitlere ve kurumlara karşı olmak vardır. Popülist politikacılar genellikle illiberal politikaları, doğrudan politik tartışma içerisine çekebilirken denge-kontrol sistemini ve demokratik kurumların baypasını halkın destekleyeceği bir kıvama getirmektedir. Bolsonaro'nun popülist söylemlerinin en etkili olduğu alanlardan bir tanesi sosyal medyadır. Bolsonaro'nun 5 Mayıs 2018-5 Eylül 2018 tarihine kadar attığı tweetler bir analize konu olmuş ve Bolsonaro'nun sosyal medya seçim taktiği saha çalışmalarında olduğu gibi siyasi elitlerin karşıtlığı üzerine kurulmuş olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Nitekim Brezilya halkının yolsuzluklardan, siyasi ve ekonomik krizlerden bıktığını slogan haline getirmiştir. Bolsonaro'nun ikinci taktiği ise halka halkın hakkını savunacak tek kişinin kendisi olduğu iddiasıdır. Bolsonaro sınıf, ırk ve toplumsal cinsiyet çatışmalarının varlığını kabul etmez; azınlık haklarına karşıdır. Bu söylemlere rağmen popülizmin vermiş olduğu güç ile halkı ikna etme konusunda zorlanmadığı söylenebilir. Bolsonaro seçmene evsizlerin artmasını, hırsızlık ve uyuşturucu kullananlarının çoğalmasını sebep göstererek Brezilya halkının bir kurtarıcıya ihtiyacı olduğunu inandırmıştır.² Bu bağlamda Brezilya'nın yakın gelecekte yaşayacağı en büyük problem elitlere ve çok kültürlülüğe karşı Bolsonaro'nun popülist söylemleri olacaktır denebilir.

² Ibid., s. 3-27.

Bolsonaro döneminde Brezilya'nın Dış Politikası Stratejisi

Seçimler öncesinde Venezüella'nın ekonomik koşullarının gittikçe kötüleşmesi ve birçok göçmenin Brezilya'ya gelmesi Bolsonaro'nun ekmeğine yağ sürmüştür. Brezilya halkının çıkarlarının her şeyden önce geldiğini belirten Bolsonaro, alacağı önlemler ile daha fazla yabancıнын ülkeye gelmesinin önleyeceğini duyurmuştur. Buradan hareketle Bolsonaro başkanlığında Brezilya'nın hem iç politikada hem de dış politikada daha güvenlikçi politikalar izleyeceği söylenebilir.

Taner Timur Bolsonaro'nun seçimleri kazanmasını şu şekilde yorumlamaktadır:

Bir ülkede tanklar ne zaman sokağa çıkar? Askeri darbelerde değil mi? Oysa Brezilya'da ilk kez bir seçimden sonra tanklar sokaklara dökülüyor ve subaylar coşkuyla halkı selamlıyordu! Hareket sembolikti, fakat Rio'nun en zengin belediyelerinden Niteroi'de gerçekleşmesi hayli anlamlıydı. Anlaşılan, ülke aslında "Eski Brezilya"ya dönerken tüm ordu da "Yeni Brezilya" sevincini paylaşıyordu.³

Bolsonaro başkanlığında Brezilya bağımsızlığının 100. Yılı'nı 2022 yılında kutlayacak. Brezilya geçmiş dönemlerinde askeri gücünü sadece topraklarının güvenliğini koruma amaçlı kullanmış bölgesinde askeri güç yarışına girmekten uzak durmuştur. Hatta Brezilyalılar çoğ-

rafyası ve ekonomik potansiyeline göre askeri yönden zayıf millet olarak bilinir.⁴ Bolsonaro döneminde bu algının değiştirilmeye çalışılacağını tahmin etmek zor olmasa gerek. Geleneksel Brezilya dış politikası kendisini diplomasisi, barışçıl dış politikası ile Latin Amerika'nın can alıcı noktası olarak tanımlar.⁵ Bolsonaro ile Brezilya dış politikası Latin Amerika liderliği söylemini ekonomik ve askeri yönden daha çok öne çıkaracağı söylenebilir. Başka bir ifade ile Brezilya'nın barışçıl işbirliği politikasının komşular ile rekabete dayalı Brezilya liderliği politikasına dönüşmesi muhtemel görünmektedir. Özetle Bolsonaro başkanlığında Brezilya'nın geleneksel dış politikasında önceliklerin değişebileceği söylenebilir. Brezilya geleneksel dış politikasına göre Brezilya dünya barışının sağlanması konusunda barışçıl yöntemleri ve yumuşak gücünü hem bölgesinde hem de dünya politikasında öne çıkarmalıdır. Bolsonaro ile birlikte Brezilya dış politikasının önceliği kısa vadede sert güç karakterlerine göre güncellenecektir denebilir. Nitekim Brezilya dış politikası çok kutuplu dünya düzenini savunmaktadır. Brezilya Bolsonaro liderliğinde yeni dünya düzeninde gücü orantısında kendini daha iyi bir yerde konumlandırmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda Bolsonaro'nun izleyeceği dış politikasının karakterini Brezilya jeopolitiğine geri dönüş olarak tanımlayabiliriz. Şöyle ki Bolsonaro'nun asker kökenli olması ve ultra milliyetçi söyleme sahip olması hem ekonomi politikalarında hem de dış politikada içe kapanmaya dayalı politikalara kapı aralamasına sebep olabilir.

3 Taner Timur, Başkan Bolsonaro ve Brezilya dersleri, <https://www.birgun.net/haber-detay/baskan-bolsonaro-ve-brezilya-dersleri-235678.html>, Erişim tarihi: 04.11.2018.

4 Benoni Belli, Felipe Nasser, "Coupling Multipolarity with Multilateralism" içinde The Road Ahead the 21. Century World Order in the Eyes of Policy Planners, Benoni Belli, Felipe Nasser (ed.), Brasil: FUNAG, 2018, s. 93.

5 Ibid., s. 97.

Sonuç

2002 ve 2006 seçimlerinde sendikacılıktan gelme solcu lider Silva'ya rekor düzeyde oy veren Brezilyalılar son seçimlerde aşırı sağcı lider Bolsonaro'yu Başkan seçmiştir. Brezilya halkının soldan aşırı sağa savrulmasını seçmen davranışları bağlamında açıklamak kolay görünmemektedir. Brezilya'da 2018 yılı Ağustos ayı anketlerinde Bolsonaro'ya şans dahi verilmezken⁶ üç ayda oylarını nasıl arttırdığı hususu daha detaylı açıklama yapma gerekliliğini ortaya koymaktadır. Brezilya'nın yeni bir orta sınıfa sahip olması, işsizliğin artması, geçim sıkıntısının derinleşmesi, insanların can ve mallarını güvende hissetmemeleri Brezilyalıları güçlü lider arayışına itmiştir. Brezilya halkı diğer siyasetçilere bir tepki mahiyetinde Bolsonaro'yu seçerek ekonomik darboğazları besleyen siyasi belirsizliklere son vermek istemiştir. Başka bir deyişle Brezilyalılar 28 Ekim seçiminde Nietzsche'nin belirttiği gibi dağlardan gelecek bir kurtarıcı bekler olmuştur. Şu an o ki ABD'nin umudu ABD'nin en milliyetçi başkanı olan Donald Trump, Rusya'nın umudu ise en milliyetçi figürlerinden olan Vladimir Putin olmuştur. Bu bağlamda Brezilya'da dünyadaki milliyetçi başkan trendine uymuş ve en milliyetçi başkan adayını Bolsonaro'yu seçmiştir. Bolsonaro ile Brezilya'nın dış politikada sert güç unsurlarını daha çok öne çıkaracağı ekonomik anlamda daha devletçi (Keynezyen) politikalar izleyeceği söylenebilir.

Türkiye ve Brezilya arasında mesafenin uzak olmasının coğrafi bir avantajı olarak iki ülke ara-

sında hiçbir siyasi sorun, anlaşmazlık bulunmamaktadır. Bunun ötesinde her iki ülke dünyanın en büyük 20 ekonomisi içerisinde yer almaktadır. Brezilya yedinci Türkiye dünyanın en büyük on yedinci ekonomisidir. Daha önemlisi ise her iki ülkenin diğer ülke coğrafyasından daha fazla pay alma, yeni pazarlara açılma ihtiyacı bulunmaktadır.⁷ Bolsonaro başkanlığında Brezilya'nın askeri harcamalarını arttıracaklarını söylemek mümkündür. Bu bağlamda Türkiye-Brezilya ekonomik ilişkileri askeri teçhizat ve lojistik malzeme ticareti konusunda ivme kazanabilir. Dış politika açısından ise Brezilya'nın çok kutuplu dünya söyleminin Türk Dış Politikasının dünya beşten büyüktür söylemi ile uyumlu olduğu söylenebilir. Bolsonaro döneminde de iki ülke arasındaki dış politika uyumunun devam edebileceği iddia edilebilir.

⁶ Expect more voter volatility ahead of Brazil's presidential election, <https://think.ing.com/articles/brazil-election-lula-voters-president-economy-voters-polls/>, Erişim tarihi: 04.11.2018

⁷ Türkiye-Brezilya İş Konseyi Çalıştay Raporu, <https://www.deik.org.tr/uploads/d851715d319c4275b04f9e-269389c1e4.pdf>, Erişim Tarihi: 04.11.2018.

BİLGESAM Hakkında

BİLGESAM, Türkiye'nin önde gelen düşünce kuruluşlarından biri olarak 2008 yılında kurulmuştur. Kar amacı gütmeyen bağımsız bir sivil toplum kuruluşu olarak BİLGESAM; Türkiye'deki saygın akademisyenler, emekli generaller ve diplomatların katkıları ile çalışmalarını yürütmektedir. Ulusal ve uluslararası gündemi yakından takip eden BİLGESAM, araştırmalarını Türkiye'nin milli problemleri, dış politika ve güvenlik stratejileri, komşu ülkelerle ilişkiler ve gelişmeler üzerine yoğunlaştırmaktadır. BİLGESAM, Türkiye'de kamuoyuna ve karar alıcılara yerel, bölgesel ve küresel düzeydeki gelişmelere ilişkin siyasal seçenek ve tavsiyeler sunmaktadır.